LA GLOBALITZACIÓ I ANDORRA 37a DIADA ANDORRANA A L'UCE: 93-97 (2025)
SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES, ANDORRA
DOI: 10.2436/15.8060.37.15 ISBN: 978-99920-61-77-0

Societat Andorrana de Ciències

La globalització i l'ensenyament superior

Xavier CAMPUZANO i IBÀÑEZ

Amb el procés de Bolonya s'han assentat les bases de l'espai europeu d'ensenyament superior (EEES) i s'han alineat esforços de tots els països participants per fer convergir els models educatius d'ensenyament superior cap a un estàndard que permeti i promogui la mobilitat de docents i estudiants, el reconeixement de titulacions, l'accés a l'educació superior per a tota la població, l'oferta formativa al llarg de la vida, i molts altres avantatges sorgits de la unificació de models entre tots els països que l'han adoptat.

Vint-i-cinc anys després, encara queden reptes per afrontar i camí per recórrer, ja que, tot i que sobre el paper, les voluntats queden clares, a l'hora de portar-ho a terme han anat sorgint dificultats d'implantació, ja sigui per les diferents agendes polítiques o tècniques dels ministeris encarregats, com per la mateixa diferència cultural entre els països, fins i tot pel pes que en cada govern té l'ensenyament superior i per tant, els recursos, tant humans com materials, que s'hi dediquen.

En paral·lel a aquest procés, el món està immers en un procés de globalització que afecta tots els sectors econòmics i socials, i evidentment, també a l'àmbit universitari. El creixement poblacional sense fre a escala mundial, els fluxos migratoris creixents, les tecnologies disruptives que posen en risc sectors sencers de l'economia i per tant, els seus treballadors, i els moviments que es generen a l'estructura socioeconòmica dels països tenen, i han de tenir efecte en les formacions que s'ofereixen als futurs membres actius de la societat.

L'ensenyament superior té una salut forta, i tot i que amb el creixement de la formació professional, dels mòduls no oficials de formació, de la formació al llarg de la vida, de les microcredencials i de tota la formació no reglada, es podria arribar a intuir una davallada en l'accés als estudis d'ensenyament superior, el cert és que durant els darrers vint anys s'ha viscut un creixement del 100% en el nombre d'estudiants universitaris al món, en passar del 19% l'any 2000 fins al 38% l'any 2018, segons l'estudi Unesco-Iesalc.[1]

En aquest estudi també es pot constatar que en l'àmbit de gènere les dones són les més beneficiades per aquest creixement, ja que han passat del 19% al 41%, davant els homes, que

només han pujat del 19% al 36%. Tot i això, pel que fa a la correlació del nivell socioeconòmic i l'accés a l'ensenyament superior, es constata molt camí per recórrer, ja que, en termes globals, només el 10% del sector més desafavorit econòmicament hi ha tingut accés, enfront del 77% de les famílies amb més ingressos.

Aquestes dades posen de manifest que, si bé s'ha crescut molt en l'accés a l'ES, encara queda molt camí per recórrer per normalitzar-ho, sobretot pel que fa a l'accés de la franja amb menys riquesa, i per tant, de la població de molts països que estan per sota de la mitjana del PIB mundial.

L'accés a l'ensenyament superior continua sent un fre a l'ascensor social justament per a les persones que més necessitat en tenen.

El procés de Bolonya i els diferents comunicats de les reunions ministerials que, cada tres anys se celebren sota els auspicis del BFUG, fan incís justament en aquest aspecte. En el darrer comunicat de Tirana[2] es van establir diversos compromisos referents a la dimensió social de l'educació superior així com als aspectes socioeconòmics i el seu impacte en l'accés a la universitat dels joves amb menys recursos econòmics.

Amb aquest panorama, i per reprendre el tema d'aquesta jornada, farem un repàs de com pot afectar la globalització a l'ensenyament superior i, sobretot, de com l'afecta en termes d'accés, de disseminació del coneixement i com a eina d'ascensor social.

Els darrers anys hem observat amb atenció el debat que ha sorgit, sobretot, després de la pandèmia sobre les bondats de la virtualització i no presencialitat dels estudis, ja siguin els híbrids com els totalment no presencials. Però no ens enganyem, ni aquesta modalitat és nova i postpandèmia, ni el futur de la universitat passa irremeiablement per la no-presencialitat.

Si parlem de llengües, els darrers anys l'anglès ha crescut com a llengua vehicular en molts estudis universitaris. Aquest creixement l'han liderat les universitats privades majoritàriament. Tal com s'aprecia en els successius informes de la Conferència de Rectors[3] de les universitats espanyoles, amb un 25% i 30% d'augment els darrers deu anys en els màsters i graus respectivament vehiculats en anglès o bilingües.

La presència de l'anglès als estudis d'ensenyament superior té un objectiu clar, el foment de la mobilitat internacional dels estudiants, que també inclou els períodes d'estades formatives necessaris en alguns estudis, i, tot i que es podria considerar un factor limitant a l'accés a la universitat per part d'estudiants sense prou nivell d'anglès, s'ha de veure més com un facilitador d'accés perquè molts estudiants internacionals puguin accedir a universitats d'altres països que el seu, gràcies a estudis oferts en anglès, que és, *de facto* la llengua franca de comunicació internacional.

El castellà com a segona llengua d'ús global (sense comptar el mandarí i l'hindi, que en xifres absolutes són superiors, però que no es comparteixen per més països que no siguin la Xina i l'Índia) també aporta accés a programes universitaris internacionals per a estudiants de tots els països de llengua hispana.

Si sumem a aquesta presència de l'anglès i el castellà, la possibilitat d'accedir de forma no presencial a estudis universitaris d'altres països d'una forma fàcil i econòmica, veiem clarament les bondats del model cap al qual anem, en termes d'accés.

Un altre dels compromisos del Comunicat de Tirana és el foment de l'establiment d'eines de reconeixement automàtic de titulacions entre diferents països. Aquest reconeixement és

l'eina definitiva que ha de facilitar la mobilitat dels titulats entre els diferents països i permetre que, al marge de les professions regulades, els titulats puguin accedir al món del treball independentment del país d'emissió de la titulació. Això facilitaria que un estudiant alemany pugui cursar un bàtxelor en Ciència de dades vehiculat en anglès a una universitat d'Andorra i exercir professionalment en un país tercer amb el seu títol universitari.

A més, amb l'imparable creixement de l'oferta universitària no presencial, qualsevol persona del món pot obviar els costos inherents als estudis universitaris, i només haver de fer l'esforç de la matrícula, amb el que això suposa en termes d'oportunitats per a la població més desafavorida.

A aquest efecte de mobilitat virtual i laboral dels estudiants i posteriorment titulats universitaris gràcies a les noves modalitats d'estudis i llengües vehiculars el podríem anomenar *globalització universitària* i és clau per a mantenir el paper d'ascensor social dels estudis d'ensenyament superior.

Ara bé, aquest nou model no és d'aplicació a tots els perfils d'estudiants en edat d'accés a estudis superiors. Els models d'estudis presencials continua, i continuarà encara durant molts anys, en ser l'escollit per la major part de joves que acaben el batxillerat.

Quan es vol posar en valor els estudis presencials s'apunta a un seguit de factors que confereixen, *a priori*, aquesta posició predominant respecte als estudis no presencials:

- **Vida de campus**. Es considera que la interacció social amb iguals, amb qui comparteixen edat i interessos, forma part necessària del procés de maduració i accés a la societat dels joves estudiants, amb la qual cosa és una etapa molt positiva en el seu creixement com a persones.
- **Suport personal dels docents, tutories personalitzades, treball en equip amb companys.** La proximitat dels docents i companys permet donar més qualitat a les interaccions i permet treballar en equip amb més riquesa que de forma no presencial.
- **Accés a estades formatives amb empreses de l'ecosistema local universitari**. Els estudiants tenen accés prioritari per a les estades formatives amb empreses que ja tenen una relació estreta amb la universitat i que, per tant, entenen perfectament el seu paper en la formació dels alumnes, així com quines competències i continguts s'espera que assoleixin o adquireixin els estudiants en aquesta part, fonamental en alguns estudis.
- **Compromís amb els estudis i seguiment proper dels professors**. Es considera que la presencialitat és encara necessària perquè els alumnes de menys edat (17-18 anys) tinguin un compromís amb els estudis, similar al que acaben de tenir durant la seva etapa de batxillerat. Els estudis no presencials, on l'alumne ha d'autogestionar el 100% del seu temps de dedicació, poden ser massa difícils de seguir per part d'un alumne que encara està madurant en responsabilitats, voluntat i rigor en la gestió del temps.

  Tanmateix, la proximitat dels professors pot aportar a l'alumne la sensació de tenir un tutor que vetlla pel seu ritme d'aprenentatge, com passava durant la seva escolaritat obligatòria.

Tot i això, cadascun d'aquests factors ha anat perdent pes en la posada en valor dels estudis presencials:

• La vida de campus s'ha anat reduint en molts casos per l'increment de l'absentisme a moltes de les classes presencials. Molts alumnes fan una tria d'assignatures a les quals ja no assisteixen, ja sigui per la modalitat magistral que encara tenen moltes classes, amb continguts i sabers que es poden trobar amb facilitat en la documentació dels estudis o la bibliografia, ja sigui perquè el docent en qüestió no convida a assistir-hi, per una llunyania d'edat massa gran amb els alumnes, ja sigui perquè després de la pandèmia molts alumnes prefereixen gestionar ells mateixos el seu horari.

En un article de la Universitat Complutense de Madrid[4] escrit per Maria Pilar Àlvarez Vázquez, s'apunten com a causes principals d'aquesta absentisme, entre d'altres, el model magistral de les classes, la falta d'interactivitat amb el docent, o que els exàmens no corresponen amb el que es va tractar a classe.

•Quant al suport personalitzat, també es pot haver reduït, sobretot amb la massificació d'algunes classes o amb la dificultat d'accés a certs docents, que tenen les agendes massa plenes o que simplement no donen a l'abast pel nombre d'alumnes a seguir, com apunta el professor de la UOC Carles Sigalés en el seu article *Reflexiones de futuro. La universidad pos-COVID-19*.[5]

• Quant a les estades formatives, en molts casos, els mateixos estudiants trien, per una qüestió econòmica, empreses del seu entorn proper on poder realitzar les estades sense els costos que suposa viure a una ciutat diferent de la seva.

• Finalment, pel que fa al compromís, és cert que podria ser un dels que continua tenint un pes més important en l'èxit dels estudiants en la consecució dels diferents estudis, ja que tot i l'augment de l'absentisme voluntari dels estudiants, la presencialitat aporta als estudiants la *sensació d'escolarització* i no la *llibertat total d'agenda*, que en la seva edat encara els ajuda a no despenjar-se dels estudis.

Tot i que aquesta *globalització universitària* té un impacte encara reduït respecte a les xifres globals d'universitaris al món, no es pot menysprear i s'haurà de seguir de ben a prop la tendència global en la modalitat d'estudis superiors. La tendència a la hibridació o virtualització és clara.

El perfil d'estudiant en línia encara té una edat mitjana de 30 anys davant els estudiants presencials, que majoritàriament inicien estudis als 17-18 anys. Aquesta edat ha anat baixant els darrers anys, conforme s'incorporen estudiants amb edat més primerenca, que tradicionalment han cursat estudis presencials.

També s'ha de dir que, igual que ha passat des de fa molts anys amb les universitats tradicionals, en el cas dels estudis no presencials seran aspectes de qualitat els que faran decantar la tria dels estudiants cap a una universitat o una altra. Qualitat dels programes, nombre baix d'alumnes seguits per professor, personalització dels itineraris educatius i, sobretot, proximitat de l'entitat amb l'estudiant seran els que donaran prestigi a les noves universitats que sorgiran.

Les classificacions d'universitats poden variar enormement amb els nous estudis no presencials; les universitats tradicionals, que van néixer amb la presencialitat total i les classes magistrals *sense preguntes*, no tenen dins del seu ADN la capacitat de ràpida adaptació de l'oferta formativa a la canviant demanda de modalitats d'estudis, o fins i tot de nous programes universitaris.

Són les universitats privades, com dèiem al principi, les que majoritàriament estan liderant la innovació metodològica, promovent noves modalitats i, en la mesura en què les regulacions dels diferents països els ho permeten, creant disrupció al sistema, en primera instància amb títols propis, i en la mesura en què els reguladors els ho permeten, en els mateixos títols oficials.

Andorra, amb l'obertura a la implantació d'universitats privades iniciada ara fa uns anys, va iniciar un camí cap a aquest nou paradigma d'oferta universitària global, multilingüe, moderna i innovadora. Tot això sense oblidar els estàndards de qualitat marcats per l'EEES i dels quals l'AQUA és el principal garant i avaluador.

La innovació és sempre benvinguda, però no hem d'oblidar que l'objecte final de l'oferta universitària és l'estudiant, i no es poden fer experiments amb la seva formació, de la qual potser només tindrà una oportunitat de realitzar. Per tant, les autoritats reguladores han de vetllar perquè qualsevol innovació es faci amb el manteniment estricte de la qualitat. Els governs i les agències de qualitat tenen el repte d'actualitzar-se per ser capaços de gestionar els canvis que s'aniran produint al món universitari, transformar-se per no quedar obsolets i perdre capacitat de control i supervisió.

Conclusions

Cal que els països defineixin la seva posició sobre aquests canvis que vindran i defineixin estratègies clares en aquest sentit per al creixement i la transformació que patiran les institucions universitàries. No s'ha de deixar que, simplement, passi, s'ha de marcar el ritme del canvi i fer-lo convergir amb els interessos estratègics de país, que passen, òbviament, per oferir la millor formació als seus ciutadans, que a mitjà termini, posarà en una posició avantatjosa el país en generar talent local, coneixedor de la realitat social i cultural.

Venen temps interessants en aquest àmbit i, com ha passat durant els darrers vint anys amb l'accés als estudis superiors, el creixement de les universitats privades o la innovació en les modalitats d'aprenentatge, caldrà estar a l'aguait dels canvis, encara per descobrir, que ens depararà la globalització en l'àmbit universitari.

Xavier Campuzano i Ibàñez,
director del Departament d'Ensenyament Superior, Recerca i Innovació Tecnològica
del Ministeri de Relacions Institucionals, Educació i Universitats

Referències

1- Vieira do Nascimento, Daniele, Roser-Chinchilla, Jaime, Mutize, Takudzwa. "Hacia el acceso universal a la educación superior: tendencias Internacionales".
2- Tirana Comuniqué. https://ehea.info/Immagini/Tirana-Communique.pdf
3- La Universidad Española en Cifras (CRUE). https://www.crue.org/publicacion/espanola-en-cifras/
4- Vázquez, Pilar. (2016). *Absentismo universitario en alumnos de grado ¿Motivados?*
5- Sigalés, Carles. (2020). *Reflexiones de futuro. La universidad pos-COVID-19.*
https://www.uoc.edu/portal/_resources/ES/documents/25-ans/la-imparable-evolucion-de-la-educacion-superior-carles-sigales_es.pdf